

πιστευόμενα ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὰς κρίσεις, τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς κολάσεις αὐτῆς, πάντα κατεστραμμένα ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱεροσύλων, καίτοι πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν τινὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν σχεδὸν ἀθικτα. Οἱ βασιλικοὶ ταφοὶ εἶναι κενοί. Ἄλλ' αἱ τελευταῖαι ἐν Θήβαις ἀνακαλύψεις ἀνεκάλεσαν τινὰς τῶν περιφημωτέρων αὐτῶν κατοίκων εἰς τὸν ἄνω κόσμον. Ἐντεῦθεν τῆς ὑπὸ τὸν δυτικὸν βράχον κοιλάδος ἀνευρέθη μέγα νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ εἶχον κατατεθῆ πλείους ἢ τριάκοντα μούμιαι, τὸ πλεῖστον βασιλικαί. Οὕτως Τῶμης Γ' ὁ μέγας κατακτητής, καὶ Ῥαμσῆς Β' ὁ μέγας καταδυναστής, ἐθεάθησαν ἔτι ἅπαξ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἐὰν τὸ μουσεῖον τοῦ Βουλᾶ διεξέφυγε τὸν φαντατικὸν καὶ ἀχαλίνωτον ὄχλον τοῦ Κλίρου, δυνάμεθα τόσον ἐδῶ ὡς καὶ ἐν Θήβαις νὰ αἰσθανθῶμεν, ἐνώπιον τῶν ἀρχαίων αὐτῆς βασιλέων, πῶς ἡ Αἴγυπτος ἀπαλείφει τὸν χρόνον, καὶ συνοεῖ τὸ παρὸν μετὰ τοῦ παρελθόντος, ὡς διὰ μαγικῆς τέχνης.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ βραχυτάτος κατάλογος τῶν θαυμασίων, ὅσα περιέχουσιν αἱ Θῆβαι τῆς Αἰγύπτου, ἡ μεγάλη καὶ παλαιὰ αὕτη πόλις, ἡ ὁποία πλέον πάσης ἄλλης πρωτεύουσας τοῦ κόσμου ὀμιλεῖ εὐγλωττότατα περὶ χρόνων οἰχομένων, ἀντηχοῦσα τὰς σκέψεις λησμονημένων ἐποχῶν, ἱστοροῦσα τὸ ἄστατον τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, ὡς νοουθεσίαν, καὶ ἀφιεῖσα ὡς ἐνθάρρυνσιν τὴν φωνὴν τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ φόβου τῶν ἀνθρώπων περὶ τῶν μετὰ ταῦτα.

[Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ]. B.

ΤΟ ΦΙΛΟΚΕΙΟΝ

τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων.

Δ.

Τὸ φιλόστοργον τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τὰς σκέψεις ἡμῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν, ὅσα ἀνωτέρω ἐξέθεμεν εἰσὶν ἀποτρόπαια. Ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις διδάσκεται πεπαλαιωμένη τις θεωρία, καθ' ἣν τὰ ἡθικὰ δόγματα ἡμῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἰσὶν ἔμφυτα τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει. Πῶς οἱ ὅπαδοι τῶν τοιούτων τετριμμένων ἀρχῶν ἐρμηνεύουσι τὰ φρικαλέα ἦθη, ἅπερ περιεγράψαμεν; Μόνη ἡ θεωρία τῆς προόδου, τῆς βραδείας ἐπὶ τὰ βελτίω ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δὲν εὐρίσκεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰ τοιαῦτα γεγονότα· ἄλλ' ἀποδέχεται μὲν ταῦτα, ἐπειδὴ ὑπάρχουσι, τὰ κατατάσσει δὲ κατὰ τὸν τρόπον τῶν φυσιοδιφῶν, θεωροῦσα αὐτὰ ὡς χαρακτηρισίζοντα τὰς κατωτάτας φάσεις τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλ' ἐκ τούτων ἐπεταί, ὅτι ἡ πρὸς τὰ τέκνα στοργὴ ἐστὶν αἰσθημὰ ἄγνωστον τῷ κατὰ φύσιν

ἀνθρώπῳ; Οὐδαμῶς. Πῶς θὰ ἡσθανόμεθα τὸ αἰσθημα τοῦτο ἡμεῖς, κληρονόμοι ἐν μέρει ἄξεστοι ἐτι τοσούτων προαιωνίων ἀγώνων, ἂν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὅσοι καὶ ἂν ἐστεροῦντο διανοητικῆς ἀναπτύξεως, δὲν ἐκληροδότουσιν ἡμῖν τὰρχικὰ στοιχεῖα τοῦ αἰσθηματος τούτου; Πῶς αἰσθημα τόσῳ ἀρχέγονον, ἂν οὐ ἴχνη αὐτοῦ εὕρηται καὶ παρὰ τοῖς κατωτέροις ζώοις, θὰ ἦτο ἄγνωστον μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ;

Καὶ παρ' αὐταῖς ταῖς ἀγριωτάταις φυλαῖς παρατηρεῖται ἡ τῶν γονέων καὶ ἰδιᾶ ἡ τῶν μητέρων στοργὴ πρὸς τὰ τέκνα, ἄλλ' ἐν καταστάσει ἐμφύτου αἰσθηματος, οὗ ἡ ἐκδήλωσις παρὰ κωλύεται συχνάκις ὑπὸ τῶν ἀναποδράστων ἀναγκῶν τῆς ὑπάρξεως. Πρωτίστως τὸ ζῆν, καὶ εἶτα τὰ λοιπὰ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐν ταῖς ἀρχετύποις κοινωνίαις τὸ αἰσθημα ἐκεῖνο δὲν ἐνισχύεται, ὡς παρ' ἡμῖν διὰ τῆς ἀγωγῆς, τῆς φιλολογίας, τῶν παραδόσεων. Ἡ τοῦ αἰσθηματος παραφορά ἐστὶν ἄγνωστος ἐν ταῖς ἀμόρφοις ἐκείναις κοινωνίαις, ἡ δὲ ζωώδης ὁμότης δὲν χαλινᾷ γαίεται ὑπὸ τῆς ἡθικῆς, τοῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν σεβασμοῦ καὶ τῆς αὐστηρότητος τῶν νόμων. Κυρίως δ' εἰπεῖν ἐν ταῖς ταπεινοτάταις φάσεσι τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἡθικὴ μόλις ὑπάρχει, ἥς οἱ νόμοι οὐδαμῶς μεριμνῶσι περὶ τῶν ἰδιωτικῶν πράξεων, τὰ δὲ παιδία θεωροῦνται ὡς πράγματα, ὧν τὴν ἀπόλυτον κυριότητα ἔχουσιν οἱ γονεῖς. Ἄλλ' ὅμως ὅταν δὲν πιέζεται ὑπερβαλλόντως ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, καὶ ὁ ἀρχέτυπος ἄνθρωπος φιλεῖ τὰ ἴδια τέκνα καὶ ἐπιμελεῖται αὐτῶν ἐνίοτε ὅσον καὶ ὁ πεπολιτισμένος. Τοῦτο ἀποδείκνυται ἐκ παμπληθῶν παραδειγμάτων.

Καὶ αὐτοὶ οἱ πτωχοὶ Πιερραῖοι τοῦ Μαγελανείου πορθμοῦ θαυέουσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα, καὶ συμπαίζουσιν μετ' αὐτῶν. Ὁ Wallès εἶδεν αὐτοὺς ἀναρρίπτοντας ταῦτα ἐν τοῖς μονοξύλοις τῶν, κρατοῦντας αὐτὰ μετέωρα καὶ προσποιουμένους ὅτι θὰ τὰ ρίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν, γελῶντας δὲ διὰ τὸν φόβον αὐτῶν.

Ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀμερικῇ οἱ Γιουρουκαῖοι δὲν τολμᾶσι νὰ ἐπιπλήξωσι τὰ τέκνα των, θεωροῦσι δὲ κακὸν νὰ δυσχερῶσιν αὐτὰ καὶ ἐλάχιστον αὐτὰ. Οἱ Ἑσκιμῶι κατασκευάζουσι πλαγγόνας διὰ τὰ μικρὰ κορασιά των καὶ τοξάρια διὰ τὰ ἄρρενα. Σύζυγοι Ἑσκιμῶι διερχόμενοι ἐκ μέρους, ὅπου κατὰ τὸ προλαβὸν θέρος ἔθαψαν θετὸν υἱόν, ἐγονάτισαν κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι. Εἰς πατῆρ Ἑσκιμῶς παρήγγειλε νὰ θάψωσι τὸν νεκρὸν τοῦ τέκνου τοῦ ἐν τῇ χιόνι, διότι, ἔλεγεν, ἡ μήτηρ ἀποθανοῦσα πρὸ αὐτοῦ θὰ ἐστέναζεν ἐν τῷ τάφῳ τῆς, ἂν λίθινη βареῖς ὄγκοι πάγου ἐπέζον τὸ σῶμα τοῦ θανόντος παιδίου τῆς.

Οἱ Πολυνήσιοι, οἱ εὐχερέστατα ἀποκτείνοντες τὰ νεογνὰ των, ἀγὰπῶσιν ὅσα ἀφῆκαν ζωνά

τανά. Ἐν ταῖς Μαρκησίαις νήσοις αἱ γυναῖκες ἐθήλαζον μετὰ στοργῆς τὰ βρέφη των καὶ τὰ περιεποιούντο μετὰ χαρᾶς· οἱ δ' ἄνδρες ἐσφιγγόν τρυφερῶς εἰς τὰς ἀγκάλας των τοὺς πιθανοὺς υἱοὺς των· τὰ αὐτὰ δὲ παρατηρήθησαν καὶ ἐν ταῖς Σανδβίχαις νήσοις.

Οἱ ἄγριοι Ὅττεντότοι αἰσθάνονται καὶ αὐτοὶ στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα των. Ἄμα γεννηθὲν τὸ βρέφος προσδένεται διὰ δερματίνων λωρίδων εἰς τὰ νῶτα τῆς μητρός, ἥτις οὐδέποτε τὸ ἐγκαταλείπει. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νίγηρος τόσον ζωηρὸν εἶνε τὸ αἶσθημα τῆς μητρικῆς στοργῆς, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τῶν τέκνων αὐτῶν αἱ μητέρες φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ξύλινα εἰδώλια τῶν θανόντων, ὧν κατ' οὐδέναν τρόπον στέργουσι νὰ χωρισθῶσι. Φαίνονται μάλιστα ὥσπερ ὑπολαμβάνουσι τὰς εἰκόνας ἐκείνας ζωντανάς, διότι προτοῦ νὰ φάγῃσι προσφέρουσι πάντοτε τροφήν καὶ εἰς τὰ ξύλινα ἐκεῖνα ἀπεικάσματα τῶν παιδίων.

Ὅμως παρὰ τοῖς ἀγρίοις βραχεῖα εἶνε ἡ διαρκεία τῆς πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργίας. Οἰκοθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι φιλοστοργωτέρα εἶνε πάντοτε ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρός. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐν πάσαις ταῖς φυλαῖς, πεπολιτισμέναις ἢ μὴ, ἡ γυνὴ κέκτηται ἰσχυρότερον τοῦ συντρόφου τῆς ἔμφυτον αἰσθημα. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ μητρικὴ στοργὴ ἐπιτείνεται ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου συνουσιώσεως, ἣν καθίστησιν ἀναγκαίαν ἡ περιθαλψὶς τοῦ τέκνου καὶ ἐκ τοῦ θηλασμοῦ, διακροῦντος παρὰ τοῖς ἀγρίοις πέντε καὶ μέχρις ἑξ ἑτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἐν ταῖς Μαρκησίαις νήσοις θηλάζον παιδίον, καπνίζον, ἅμα ἐτελείωνε τὸ σιγάρων του ὑπήγαινε νὰ θηλάσῃ τὸν μαστὸν τῆς μητρός. Ἐν ταῖς αὐταῖς νήσοις, ἐνθα ὁ βίος εἶνε εὐκολώτατος, τὸ παιδίον ἅμα ὀλίγον μεγαλώσῃ κατασκευάζει μία ἀγιοῦπαν ἐκ κλάδων καὶ φύλλων, οὐδαμῶς δὲ φροντίζει πλέον περὶ τῆς οἰκογενείας του, οἱ γονεῖς διατηροῦσιν ἀκόμη στοργὴν τινα πρὸς αὐτό, ὅμως εὐχερῶς τὸ παραχωροῦσιν εἰς υἱοθεσίαν, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδὲ κἀν ἐρωτῶσι περὶ αὐτοῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον καὶ πολλὰ πτηνὰ ἢ μαστοφόρα διώκουσι τὰ μικρά των, ὅπταν καταστῶσιν ἱκανὰ νὰ ἐπαρκῶσιν ἄφ' ἐαυτῶν εἰς τὰς ἀνάγκας των.

Μόνον ὅταν διὰ μακρᾶς καλλιέργειας ἀναπτυχθῇ ὁ νοῦς, εὐρυνθῇ ὁ διανοητικὸς ὀρίζων καὶ διαπλασθῶσιν αἰσθήματα ἀγάπης, ἢ ἔμφυτος τῶν γεννητόρων πρὸς τὰ ἔκγονα στοργὴ δύναται νὰ ἐξευγενισθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ χρόνον πολλῷ μακρότερον, ἢ ὅσον ἐπιβάλλουσι φυσιολογικαὶ ἀνάγκαι. Διαρκεῖς καὶ στερεοὶ δεσμοὶ ἐνοῦσι τότε τοὺς γονεῖς μετὰ τῶν τέκνων· διότι τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ιδέαι τούτων ἀφομοιοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τοῖς αἰσθήμασι καὶ ταῖς ιδέαις ἐκείνων διὰ μακρᾶς συν-

διαιτήσεως καὶ οἰκειότητος. Ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἐκ κληρονομίας μετέχουσι τῶν ψυχικῶν ιδιοτήτων τῆς φυλῆς ἢ τοῦ ἔθνους, ἀν παραλίπωμεν τὰ ὕλικά συμφέροντα, τὴν φροντίδα περὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως, ἅτινα εἰσὶν ἰσχυρότατα ἐλατήρια ἐν ταῖς λεγομέναις πεπολιτισμέναις κοινωνίαις. Ἀλλὰ παρὰ τῷ ἀγρίῳ ταῦτα πάντα ὑπάρχουσιν ἐν ἀμόρφῳ καταστάσει.

Ε'.

Περὶ υἱικῆς στοργῆς, γηροκομίας, περιθάλψεως ἀσθενῶν κτλ.

Ἐν τῇ ἀνθρωπότητι τὸ φιλόστοργον τῶν γονέων εἶνε βεβαίως ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς παθοποιου ζώης, ἐν δὲ τῷ ζῳικῷ γένει εἶνε τὸ μάλιστα ἀνεπτυγμένον τῶν εὐμενῶν αἰσθημάτων κρατυνθὲν προδήλως δι' ἐπιλογῆς, ὡς ἀπαραίτητον εἰς συντήρησιν τῶν ἀνωτέρων εἰδῶν τῶν ζῶων. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ τῶν ἐκγόνων πρὸς τοὺς γεννήτορας στοργὴ ὡς ἥττον ἀναγκαία, εἶνε διὰ τοῦτο καὶ σπανιωτέρα καὶ ἀσθενεστέρα. Εἶνε ἄγνωστος τοῖς πλείστοις τῶν ζῶων, ὁ ἄγιος ἀσθενῶς μόνον αἰσθάνεται αὐτὴν καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς πεπολιτισμένοις ἡ τῶν τέκνων στοργὴ πρὸς τοὺς γεννήτορας εἶνε πολλῷ ὑποδεεστέρα τῆς τῶν γονέων καὶ μάλιστα τῶν μητέρων φιλοστοργίας.

Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη εἶνε αἰσθημα συγγενὲς τῷ τῆς περιθάλψεως τῶν γερόντων ἐν γένει, ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἀρχετύποις κοινωνίαις ἐν αἷς οἱ ἀποτελοῦντες πατριὰν ἢ φυλὴν εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συγγενεῖς, μάλιστα ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα τῆς συμμίζεως, ὅτε τὰ τέκνα δὲν γωρίζουσι τὸν πατέρα. Ὅθεν θὰ ἐξετάσωμεν ἅμα τὰ κατὰ τὴν υἱικὴν στοργὴν καὶ τὴν περιθαλψὴν ἢ μὴ τῶν γερόντων καὶ ἐν γένει τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀδυνάτων.

Ἄν καὶ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, περὶ ὧν πρόκειται ἡμῖν ὁ λόγος, εἶνε μᾶλλον ἀνεπτυγμένα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, δὲν εἶνε ὅμως ἀποκλειστικὰ αὐτῷ· ἄλλ' ὅμοια αἰσθήματα παρατηροῦνται ἀναντιρρήτως καὶ παρὰ τισὶ ζῷοις. Μύρμηξ, οὗ τὰς κεραίας ἀπέκοψεν ὁ Latreille, ἐβοηθήθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, οἵτινες ἄφ' οὗ πρῶτον ἐξήτασαν τὰς πληγὰς του, περιεκύλυσαν αὐτὰς εἰτα διὰ βλέννης ἐκ τοῦ στόματος των. Μέλισσα μήτηρ, κινδυνεύσασα νὰ πνιγῇ, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐργατριῶν, αἵτινες περιεποιήθησαν καὶ ἔλειξαν αὐτὴν μέχρις ὅτου ἀνεζωογονήθη.

Οὐδὲν ἄπορον ὅμως ἂν τινα αἰσθήματα ἀμοιβαίας βοθηθείας παρατηροῦνται παρὰ τοῖς μύρμηξι καὶ ταῖς μελίσσαις, ζῷοις κατ' ἐξοχὴν κοινωνικοῖς· ἀλλὰ τοιαῦτα αἰσθήματα δύναται νὰ ἀναπτυχθῶσι καὶ παρὰ ζῷοις, ἅπερ ἡ τοῦ ἀνθρώπου θέλησις ἐβίασε νὰ καταστῶσι κοινωνικά,

ὡς ἀποδεικνύει τὸ ἐπόμενον γεγονός. Εἰς φίλος μου, ὁ κ. Φρὲρ φαρμακοποιὸς ἐν Παρισίοις, ἔτρεφε ζευγὸς κιτρίνων καναρίων τῶν Καναρίων νήσων, ἅτινα ἔκλεισεν ἐν τῷ ὑποστέγῳ τῆς ἐν Ναντέρρῃ ἐξοχικῆς οἰκίας αὐτοῦ. Τὸ ζευγὸς ἐκεῖνο, ἀφθόνως τρεφόμενον καὶ σχεδὸν ἐλευθέρων ὄν, ἠδύηθη καὶ ἐπληθύνθη. Μετὰ δεκαπέντε ἡ δεκαεξὶ ἔτη τὸ ὑπόστεγον ἔβριθε σμήνους καναρίων, ἐξήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα περίπου τὸν ἀριθμόν, ἐν οἷς καὶ τινα διγενῆ, διότι καὶ ξένα εἰσεχώρησαν εἰς τὴν οἰκογένειαν. Ἡ μήτηρ, ἔχουσα τότε ἡλικίαν δεκαεπτὰ ἢ δεκαοκτὼ ἐτῶν, βεβαρηνμένη ὑπὸ τῆς μακροῦς ἡλικίας μετὰ πολλοῦ κόπου κατῴρθου νὰ ἵπταται ἄνω καὶ κάτω. Μετὰ μεγίστης δὲ δυσκολίας ἐδύνατο νὰ σύρηται μέχρι τῆς σκάφης, ὅπου ἦτο ἡ κοινὴ τροφή. Δύο τῶν ἀπογόνων τῆς, δύο μόνον καὶ ἀμιγροῦς γένους, παρατήρησαντα τοῦτο ἦλθον εἰς ἀρωγὴν αὐτῆς. Ἐπὶ δύο ἔτη περίπου, μέχρι τοῦ θανάτου τῆς, περιέβαλλον αὐτὴν τὴν ἔτρεπον διὰ τοῦ ῥάμφους, ὡς νεότεριον, καὶ, τὸ περιεργότατον, ἡ γηραιὰ προμήτωρ, προσεδέχετο αὐτὰ ῥιπίζουσα τὰς πτέρυγας, ἀπαρκαλλάκτως αἱ ποιοῦσιν ὡς νεοσσοί. Τοῦτο δὲν προήρχετο ἐξ υἱικῆς φιλοστοργίας, διότι τὰ δύο ἐλεήμονα κανάρια, ἦσαν μακρινὰ ἔκγονα τῆς προμήτορος· ἀλλὰ προήρχετο ἐκ τοῦ αἰσθηματός, ὅπερ αὐταρέσκως καλοῦμεν *φυλαγθρωπία*, καίτοι τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ παρατηρήται παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις.

Ἀληθῶς παρὰ πᾶσι τοῖς κατὰ φύσιν ἀνθρώποις, ἡ τύχη τῶν γερόντων καὶ τῶν ἀσθενῶν εἶνε ἐν γένει φρικώδης. Καθ' ἅπασαν τὴν Μελανησίαν συνειθίζουσι νὰ ποκτείνωσι τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, τὰς ἀργὰς γαστέρας. Οἱ Νεοκαληδόνοι, καίπερ θεωροῦντες ἱερὰν τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρός των, φέρουσι πολλάκις εἰς ἔρημον τόπον τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πασχοντας γονεῖς των, καὶ ἐγκαταλιμπάνοντες αὐτοὺς τοὺς ἀφίνουσι νὰ ποθάνωσιν ἀβούθητοι. Ἐνίοτε μάλιστα καὶ τοὺς θάπτουσι ζωντανούς. Ἐκεῖνοι δὲ οὐδόλως παραπονοῦνται, ὑπολαμβάνοντες τὸ πρᾶγμα φυσικώτατον. Τινὲς μάλιστα αὐτῶν ζητοῦσι τὸν θάνατον καὶ πορεύονται μόνοι των μέχρι τοῦ τάφου των, ὅπου τοὺς ῥίπτουσι οἱ συγγενεῖς, ἀφ' οὗ πρῶτον θραύσωσι διὰ ῥοπαλοῦ τὴν κεφαλὴν των. Τὸ αὐτὸ ἔθιμον, ἀλλὰ γενικώτερον, ἐπεκράτει καὶ ἐν Βίτι· ἐκεῖ ἦν καθιερωμένον ὑπὸ τῆς θρησκείας, διότι αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι ἐκπηγάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ ἢ τῆς φυλῆς. Οἱ Βίτιοι ἐπίστευον ὅτι εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μεταβαίνει ὁ θανὼν ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει, ἐν ἣ εὐρίσκετο κατὰ τὸν θάνατόν του, ὅθεν συμφέρον ἔχουσι νὰ μὴ φθάσωσιν εἰς βαθὺ γῆρας. Τούτου δ' ἐ-

νεκα καὶ τὰ τέκνα ἐθεώρουν καθήκον των νὰ ὑπενθυμίζωσιν ἐν καιρῷ τοῦτο εἰς τοὺς γονεῖς καὶ νὰ παρέχωσιν ἀριστον δεῖγμα υἱικῆς στοργῆς, φονεύοντα αὐτούς. Καὶ τὸ καθήκον τοῦτο οὐδέποτε παρέλιπον. Προσεκάλουν πρῶτον συγγενεῖς καὶ φίλους εἰς νεκρικὸν συμπόσιον· εἴτα τὸ θῦμα ἐβάδιζεν ἡσυχῶς πρὸς τὸν λάκκον του, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ μετὰ συγκινητικῶν ἀποχαιρετισμῶν, οἱ υἱοὶ ἀπέπνιγον τὸν πατέρα μὲ τὰς ἰδίας χεῖρας των.

Παρόμοιαι συνήθειαι παρατηρήθησαν σχεδὸν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς. Ὁ Campbell λέγει, ὅτι οἱ Κάφοι Ματσαππίς καταφρονοῦσι καὶ ἐγκαταλείπουσι τοὺς γέροντας, οἵτινες λιμοκτονοῦνται· οἱ νεκροὶ δ' αὐτῶν γίνονται βορὰ τῶν ἀγρίων ζώων. Ἐν Πολυνησίᾳ ἡ τύχη τῶν γερόντων καὶ τῶν ἀσθενῶν δὲν ἦτο καλλιτέρα. Πολλάκις τοὺς ἐδίωκον ἐκ τῆς κατοικίας, ἐνίοτε δ' ἔθαπτον αὐτοὺς ζώντας. Κατὰ τὸν Πρόβερτσων, ὁ φόνος τῶν γερόντων γονέων ἦν ἔθος κοινότατον ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Οὐδσωνος μέχρι τῆς Πλάτας, καὶ δύναται τις εἰπεῖν μέχρι αὐτῆς τῆς Γῆς τοῦ πυρός. Οἱ Ἑσκιμῶι πνίγοντες ἔθαπτον αὐτούς, κατὰ τὸν Ellis, ἡ τοὺς κατέκλειον ζώντας ἐν τάφῳ ἐκ μεγάλων τεμαχίων πάγου ἐκτισμένων. Οἱ Ἰτουάμοι τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ἀποπνίγουσι τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐν ὥρᾳ λιμοῦ οἱ Φουέγιοι ἀποπνίγοντες τρώγουσι τὰς γράϊας, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς κύνας, διότι οἱ κύνες εἶνε, λέγουσι, χρήσιμοι ἀγρεύοντες ἐνυδρίδας.

Οἱ Καμτσαδάλοι ἐφόνευσαν τοὺς γέροντας γονεῖς των, διὰ νὰ παλλαγῶσι τοῦ βάρους αὐτῶν καὶ ἐγκατέλιπον τὰ πτώματά των εἰς τοὺς κύνας. Ἡ καμτσαδαλικὴ συνείδησις ἠτιολόγει τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, καθ' ἣν ὁ γενόμενος βορὰ τῶν κυνῶν, ἦτο βέβαιος ὅτι ἐν τῷ παραδείσῳ θὰ ἐπωχεῖτο ἐλκύθρου συρομένου ὑπὸ ἐξαιρέτων κυνῶν. Ὡς οἱ Βίτιοι, καὶ οἱ Κοριάκαι καὶ οἱ Τσουτζ-κίς ἐπόθουν νὰ πέλωσιν τοῦ κόσμου τούτου ἐν καλῇ καταστάσει, ὅπως βιώσιν εὐδαίμονα βίον ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ, τούτου δ' ἔνεκα αὐτοὶ παρώτρυναν τὰ τέκνα των νὰ τοὺς φονεύωσι προ- τοῦ νὰ γηράσωσιν.

Οἱ Θιβεῖσιοι, τὰ μέγιστα σεβόμενοι τοὺς γονεῖς αὐτῶν, ἐγκαταλιμπάνουσιν ὅμως τοὺς ἀσθενεῖς, μάλιστα τοὺς προσβεβλημένους ἐκ μολυσματικῶν νόσων. Ὅταν εἰς τινα οἰκίαν ἐν- σκήψῃ εὐλογία, οἱ ἐνοικοῦντες μετοικίζουσι, φεύγουσι τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ ὁ νοσῶν ἀποθνήσκει ἔρημος καὶ ἐγκαταλελειμμένος.

Τὰ ζῳώδη ταῦτα ἔθνη οὐδαμῶς προσιδιάζουσι μόναις ταῖς κυρίως λεγομέναις κατωτέ- ραις φυλαῖς, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἀπανταχοῦ, ὅπου ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶνε πολὺ προωδευμέ- νος. Οἱ Μασσαγέται ἐθυσιάζον τοὺς γέροντας

οἱ ἀρχαῖοι Σάρδοι ἐφόνεον τύπτοντες διὰ ῥά-
βδων τοὺς προθεδηκότες τὴν ἡλικίαν. Ἐν τῇ
ἀρχαίᾳ Βακτριανῇ ἔτρεφον ἐπιτήδες κύνας, οἷς
παρέβαλλον πρὸς τροφὴν τοὺς γέροντας καὶ
τοὺς νοσοῦντας, ἐκάλουν δ' αὐτοὺς κύνας ἐντα-
φιαστές, κατὰ Στράβωνα. Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ
δὲ οἱ Ἀβάζοι ἐπώλουν τοὺς γονεῖς τῶν.

Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς
πρώταις φάσεσι τῆς ἐκείνου ἀναπτύξεως εἶνε
ἡμιστὰ ἐπιδεκτικὸς στοργῆς πρὸς τοὺς γέρον-
τας γονεῖς, ἢ τοὺς πάσχοντας, ἀκούσι· τὰ
παμπληθῆ γεγονότα, ἀναφερόμενα ὑπὸ περι-
ηγητῶν ἢ ιστορικῶν. Ἀλλ' ἔπεται ἐκ τούτου,
ὅτι ὁ μὴ ἐξημερωμένος ἄνθρωπος δὲν δύναται
νὰ αἰσθανθῇ υἱικὴν στοργὴν ἢ ἔλεος πρὸς τοὺς
πάσχοντάς; Οὐδαμῶς. Μόνον τὰ φιλόκληλα
αἰσθήματα εἰσιν ἀσθενὴ ἀκόμη παρ' αὐτῷ καὶ
εὐχερῶς κατανικῶνται ὑπὸ ἀντιθέτων αἰσθη-
μάτων. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς διανο-
ητικῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀ-
σταθὲς ἡθικὸν αἰσθημα καὶ δύναται ἀναλόγως
τῶν περιστάσεων νὰ καταστῇ οἰκτίρμων ἢ ἀ-
νηλεής.

Οἱ Νεοζηλανδοὶ ἔτρεφον υπερβάλλον σέβας
πρὸς τοὺς γέροντας· παρεχώρουν αὐτοῖς τὴν
θέσιν τῆς τιμῆς ἐν τοῖς συμπόσις, καὶ πολ-
λάκις αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ παρεῖχον τροφὴν εἰς
ἀνθρώπους τοῦ ὄχλου μόνον καὶ μόνον διότι ἦ-
σαν γέροντες. Ἐν Σενεγαμβίᾳ ἡ φράσις: «Κτύ-
πα με, ἀλλὰ μὴ καταρᾶσαι τὴν μητέρα μου»,
εἶνε παροιμιώδης καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς δού-
λοις. Ἐν Κασαῖ οἱ Βαμβαραῖοι καλοῦσι πάν-
τας τοὺς γέροντας μπαμπά ἢ παπᾶ καὶ ἀπο-
δίδουσιν εἶδος λατρείας εἰς τὰς πολιὰς τρίχας.

Οἱ Δαγιοῦροι τοῦ ἄνω Νείλου τιμῶσι τοὺς
γέροντας, ἐν ἐκάστῳ δὲ χωρίῳ αὐτῶν ὑπάρχου-
σί τινες πολιαὶ κεφαλαί. Διότι ἡ χώρα αὐτῶν
εἶνε εὐφορωτάτη, ἐπειδὴ δὲ ὁ βίος εἶνε εὐκόλος
καὶ ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν ἡμιστὰ χαλεπός,
δύνανται νὰ αναπτύχθωσιν εὐμενῇ αἰσθήματα. Ὁ-
μοίως ἐν Καλιφορνίᾳ, ἐν ταῖς καθολικαῖς ἀπο-
στολαῖς, ὅπου τὰ ἐπιτήδεια δὲν ἐσπάνιζον, οἱ
γέροντες ἔζων δαπάναις τῆς κοινότητος καὶ ἦ-
σαν σεβαστοί, καίτοι οἱ τοῖς χώρας ἰθαγενεῖς
ἀνῆκον εἰς φυλὴν κατωτάτην.

Οἱ Τάταροι, πολλῶ ὑπέρτεροι ὄντες τῶν
Καλιφορνίων ἐν τῇ κλίμακί τῶν ἀνθρωπίνων τύ-
πων, καὶ κατὰ τὴν ἐξημέρωσιν πολλῶ ἀνώτε-
ροι, οὗς ὁ ποιμενικὸς βίος ἐξασφαλίζει κατὰ
τοῦ λιμοῦ, εἰσὶν ἀγαθοί, φιλόξενοι καὶ μέγα
τρέφουσι σέβας εἰς τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἔτι
καὶ μετὰ τὸν γάμον τῶν. Ἐν Σινικῇ δὲ τὰ αἰ-
σθήματα ταῦτα ἀνεπτύχθησαν μετὰ τοῦ πο-
λιτισμοῦ, καὶ τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς γέ-
ροντας σέβας κατέστη κανὼν ἡθικῆς ἀπαράβα-
τος. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων οἱ υἱοὶ ἐ-
ξακολουθοῦσι ἐορτάζοντες ἐκαστὴν δεκάδα τοῦ

βίου τῶν, ὥσει ἔζων ἀκόμη. Ἡ ἐγκατάλειψις
γηραιοῦ πατρὸς θεωρεῖται ἐγκλημα βαρύντατον,
σπανιώτατα δὲ συμβαίνει. Αὐτὸς ὁ αὐτοκρά-
τωρ εἰς ἐνδειξιν τιμῆς δωρεῖται εἰς τοὺς γέρον-
τας κιτρίνας ἐσθῆτας. Τὰ γηροκομεῖα, τὰ πρὸς
περιθαλψιν χηρῶν, πασχόντων καταστήματα,
τὰ βρεφοκομεῖα, αἱ ἀγαθοεργοὶ ἐταιρίαι, τὰ ἐκ-
παιδευτήρια τῶν ἀπόρων εἰσὶ πολυπληθέστα-
τα ἐν Σινικῇ, ἰδρυθέντα τὰ πλεῖστα ἐν πα-
λαιστοῖς χρόνοις. Ἐπὶ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ
Μάρκου Πόλου ὁ αὐτοκράτωρ περισυνῆγε καὶ
ἀνέτρεφεν ἐγκαταλειμμένα παιδιά. Ταῦτα δὲ
πάντα μαρτυροῦσιν ἀριδύλως μεγάλῃν ἡθικὴν
ἀνάπτυξιν. Προσθεσίσθω δ' ὅτι ἐν τῇ Σινικῇ
ἐπίσης μέγας εἶνε καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ
προϊόντα τῆς διανοίας. Ἐν Σινικῇ συνεστάθη
ἐταιρία σκοποῦσα τὴν περισυλλογὴν παλαιῶν
χειρογράφων ἢ ἐντύπων χαρτίων, ὅπως δια-
σώσῃ ταῦτα ἀπὸ ρύπων. Οἱ τῆς ἐταιρίας ῥα-
κοσυλλέκται, οἱ περισυλλέγοντες τὰ τεμάχια
τῶν χαρτίων, ἔχουσι καλὰ θύλας, ἐφ' ὧν ἐπιγέ-
γραπται· «Σέβεσθε μεγάλως τὸν χάριτον, τὸν
ἔχοντα γράμματα». Τοιαύτη ὑπερβολὴ εὐ-
σπλαγχνίας πρὸς τὰ διανοητικὰ ἔργα, μοναδική
οὕσα εἶνε ἄμα λίαν συγκινητική.

Οἱ σινικοὶ νόμοι τόσῳ πολλὴν δεικνύουσι
μέριμναν ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης,
ὥστε τινὲς τούτων ἔχουσιν ἀποτελέσματα ὅ-
λως ἀντίθετα τῶν σκοπομένων. Τοιοῦτος εἶνε
ὁ νόμος ὁ θεωρῶν ὑπεύθυνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ
ἀνθρώπου τὸν τελευταῖον ἰδόντα αὐτόν, οὗ ἔ-
νεκα οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ἐμποδίζονται νὰ πα-
ράσχωσι συνδρομὴν εἰς θνήσκοντα ἢ πνιγόμενον.

[Ch. Letourneau].

Πλ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ

τοῦ διασῆμου κολυμβητοῦ Webb.

Ἐκ Νέας Ὑόρκης τηλεγραφικῶς ἀνηγγέλθη
ὁ θάνατος τοῦ πλοίαρχου Ματθαίου Webb,
τοῦ περιωνύμου κολυμβητοῦ, ὅστις τῷ 1875
διεφημίσθη ἐν Εὐρώπῃ ὡς διαπεράσας κολυμ-
βῶν τὸν πορθμὸν τῆς Μάγχης.

Ὁ ἀτρόμητος πλοίαρχος εὗρε τὸν θάνατον
θέλων νὰ ἐκτελέσῃ ἄλλον κολυμβητικὸν ἀγῶ-
να, πολὺ ὅμως ἐκείνου δεινότερον, τουτέστι νὰ
διαπεράσῃ κολυμβῶν τὸ φοβερὸν ρεῦμα ὑπὸ
τὸν καταρράκτην τοῦ Νιαγάρα. Τὸ ρεῦμα τοῦτο
ἔχει ταχύτητα 39 μιλίων καθ' ὥραν, τὸ δὲ
βάθος αὐτοῦ εἶνε 95 ποδῶν, φοβερώταται δὲ
εἶνε αἱ ἐν αὐτῷ σχηματιζόμεναι δίναι.

Αἱ ἐταιρίαι, ὧν οἱ σιδηροδρόμοι διέρχονται
διὰ τοῦ Νιαγάρα, εἶχον ὀρίσει ἄθλον εἰς τὸν
πλοίαρχον 10,000 δολλάρια, μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ
ἀποζημιωθῶσι δαψιλῶς διὰ τῆς συρροῆς τῶν
θεατῶν, ἣν θὰ ἐπροκάλει ἀφυσικῶς τὸ κινδύ-